

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра фізичної терапії та ерготерапії

“Затверджено”
на засіданні вченої ради
факультету фізичної терапії та
ерготерапії
протокол № від _____ 2019р.
_____ Данилевич М.В.

“Затверджено”
на засідання кафедри
фізичної терапії та ерготерапії
____.09.2019р, протокол № ____
Зав. каф. _____ З.І.Коритко

ПРОГРАМА ДЕРЖАВНОГО ІСПИТУ

Комплексний іспит зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»

другий (магістерський) рівень

Львів 2019р.

ПЕРЕДМОВА

Державний екзамен покликаний виявити рівень теоретичних знань та практичних вмінь, набутих студентами під час навчання. Він складається практичних завдань. Оскільки, згідно навчального плану, значне місце відведене проходженню клінічної практики екзамен побудований за принципом розв'язання студентами ситуаційних завдань, які передбачають знайомство з історією хвороби, проведення необхідних обстежень, розробку програми фізичної реабілітації та здійснення її на практиці. Комплексний державний іспит містить чотири дисципліни: «Фізична терапія в неврології», «Фізична терапія при захворюваннях серцево-судинної системи», «Фізична терапія в педіатрії», «Фізична терапія при онкологічних захворюваннях».

«Фізична терапія в неврології»

Мета: викладання навчальної дисципліни «Фізична терапія в неврології» є набуття студентами теоретичних знань та практичних навичок про основи та закономірності фізичної терапії хворих з даною нозологією.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

загальні основи медичної і фізичної терапії для осіб з ГПМК та СМТ

вміти :

обґрунтувати застосування тих чи інших засобів фізичної терапії для профілактики виникнення ускладнень, відновлення порушених функцій, адаптації до неповносправності пацієнтів з ГПМК, та СМТ.

Тема 1. Анатомія, фізіологія, патологія ГМ. Гострі порушення мозкового кровообігу

Кровопостачання головного мозку. Гострі порушення мозкового кровообігу: статистика, фактори ризику, класифікація. Перехідні порушення мозкового кровообігу. Стійкі порушення мозкового кровообігу – інсульты.

Види інсультів. Геморагічні інсульти (види, локалізації, клініка). Ішемічні інсульти (види, локалізація, клініка). Синдроми ураження артерій головного мозку. Наслідки перенесеного інсульту: паралічі, парези, порушення чутливості, центральний болючий синдром, зміна тону м'язів, постінсультні трофічні порушення, мовні порушення – афазії, розлади психіки.

Тема 2. Реабілітаційне обстеження хворих з ГПМК.

Види обстеження, тестування тону м'язів паретичних кінцівок. Взаємозв'язок між тоном м'язів та руховою діяльністю. Тестування психічного статусу : орієнтація в часі, пам'яті, уваги. Обстеження чутливості. Інсультні синергія. Механізм відновлення. Методика обстеження неврологічних хворих з геміпарезом внаслідок перенесеного інсульту, а саме CHEDOKE - McMaster Stroke . Інсультні синергія.

Тема 3. Фізична терапія хворих з ГПМК:

Цілі, методи, засоби, покази , протипокази.

Реабілітаційне втручання. Дихальні маніпуляції. Профілактичні положення. Особливості фізичного дозування при ГПМК. Фактори які обмежують фізичне навантаження, способи запобігання небажаним реакціям організму. Техніка переміщення пацієнта.

Загальні правила переміщення. Види переміщень. Опис техніки переміщення.

Навчання основним навикам ходьби . Фактори від яких залежить ходьба. Описова техніка ходьби. Засоби пересування .

Тема 4. Фізіологія та анатомія СМ.

Біла та сіра речовина, провідні шляхи. Рівні пошкодження хребта та СМ (кістковий та неврологічний), неврологічна шкала пошкодження СМ ASIA, шкала основних м'язів та рівень їх іннервації основні синдроми пошкодження СМ. Перша допомога при травмі хребта. Імобілізація та транспортування,

ведення потерпілого у відділенні невідкладної допомоги, медичне лікування (консервативне, хірургічне), Шийні комірці (жорсткі, м'які, філадельфійські), зовнішні корсети (торако – люмбально – сакральний та люмбально – сакральний), основні виміри пацієнта при підборі зовнішнього корсету. Ускладнення при пошкодженні СМ. Функція зовнішнього дихання при пошкодженні СМ. Сечовиділення при пошкодженні СМ. Загальні відомості про будову та функцію сечостатевої системи, будова сечового міхура, рівень іннервації сечового міхура (симпатичний, парасимпатичний, соматичний). Типи порушення роботи сечового міхура (затримка сечі, періодичне нетримання сечі, істинне нетримання сечі), обстеження сечовидільної системи, основні цілі по догляду за сечовидільною системою, догляд за сечовим міхуром (катетеризація, тренування сечового міхура). Виділення стільця при пошкодженні СМ. Короткий огляд анатомії та фізіології органів травлення та виділення, типи порушення роботи прямої кишки (автономний, рефлекторний) ускладнення при порушенні роботі кишківника, основні цілі при врегулюванні роботи кишківника, допоміжні способи виведення стільця, рекомендації для ефективного виведення стільця, причини нетримання стільця.

Тема 5. Терапевтичне обстеження.

Види обстеження, тестування сили м'язів (використовуючи мануальне м'язове тестування), вимірювання амплітуди руху (гоніометрія), тестування мобільності (шкали мобільності COVS), неврологічне обстеження (тестування чутливості, рефлексів, тону м'язів).

Тема 6. Терапевтичне втручання

Практичні навички переміщень хворих з ураженням СМ, пасивні рухи та техніка їх виконання. Загальні правила виконання пасивних рухів та їх особливості при пошкодженні СМ техніка виконання пасивних рухів. описова техніка основних побутових вмінь та навичок, фактори які впливають на набуття навичок мобільності. Навчання основним навикам ходьби. Фактори від

яких залежить ходьба, переваги ходьби, Неврологічні рівні у порівнянні з потенційною можливістю ходьби. Ортопедичне обладнання яке застосовується для ходьби при пошкодженні СМ. Описова техніка ходьби.

«Фізична терапія при захворюваннях серцево-судинної системи»

Метою вивчення студентами цього предмету є забезпечення студентів необхідними теоретичними знаннями та практичними навичками про основи та закономірності фізичної терапії хворих з захворюваннями серцево-судинної системи.

Після прослуховування курсу студент повинен:

знати:

- будову частин та органів серцево-судинної системи,
- фізіологічні процеси, які відбуваються в серцево-судинній та лімфатичній системах,
- основні методи дослідження серцево-судинної системи,
- класифікацію основних факторів ризику виникнення захворювань серцевосудинної системи,
- основні прояви серцево-судинних захворювань,
- причини виникнення та перебіг серцево-судинних захворювань,
- основні захворювання серцево-судинної системи їх причину, перебіг, наслідки та можливі ускладнення,
- протипокази та застереження до проведення фізичної терапії осіб із захворюваннями серцево-судинної системи,
- складові терапевтичного обстеження;
- визначення цілей терапії,
- підбір засобів і методів фізичної терапії,
- створення індивідуальної програми фізичної терапії;

- виконання програми фізичної терапії.

вміти:

- визначати основні функціональні показники серцево-судинної системи та знати їх норму
- провести терапевтичне обстеження (огляд, визначення толерантності до фізичного навантаження, ММТ, гоніометрія, тестування мобільності, оцінка психічного стану);
- зробити аналіз отриманих результатів та визначити основні завдання фізичної реабілітації;
- скласти індивідуальну програму фізичної терапії;
- при необхідності вносити корективи в індивідуальну програму фізичної терапії відповідно до зміни стану пацієнта з урахуванням індивідуальних особливостей,
- провести індивідуальне заняття з пацієнтом, який має захворювання серцево-судинної системи,
- проводити контроль за зміною основних показників діяльності серцево-судинної системи в процесі фізичної терапії

Тема 1. Анатомія і фізіологія серцево-судинної системи та методи дослідження

Будова серцево-судинної системи, загальна характеристика крові, складові елементи крові, будова кровоносної системи, будова серця, кола кровообігу, провідна система серця, судини і нерви серця, будова та функції кровоносних судин, фізіологія серцевої діяльності, іннервація кровоносних судин, лімфатична система. Основні методи дослідження серцево-судинної системи (функціональні методи дослідження, реєстрація та оцінка електричних властивостей серця, методи рентгенологічних досліджень, радіонуклідні методи дослідження, лабораторні методи дослідження, додаткові методи дослідження).

Тема 2. Захворювання органів серцево-судинної системи.

Класифікація основних факторів ризику виникнення захворювань серцево-судинної системи (біологічні, анатомічні, фізіологічні, метаболічні поведінкові) фактори ризику, які піддаються корекції, основні прояви серцево-судинних захворювань, причини та перебіг серцево-судинних захворювань, недостатність кровообігу, атеросклероз, гіпертонічна хвороба (причини, класифікація), гіпотонічна хвороба, ревматизм (ревматизм в дітей) фактори ризику, фази, ендокардит, міокардит, перикардит, стенокардія, інфаркт міокарду, облітеруючий ендартерит, варикозне розширення вен, безбольова ішемія, аритмія, брадикардія, розшарування аорти, легенева гіпертензія, недостатність кровообігу.

Тема 3. Фізична терапія при захворюваннях органів серцево-судинної системи

Основні засоби фізичної терапії (ЛФК, масаж, фізіотерапія, працетерапія, механотерапія), завдання, принципи, обстеження (тестування сили м'язів, гоніометрія), оцінка функціонального стану, опитування, огляд, визначення (АТ, ЧСС, ЧД), психологічні тести, тести з дозованим навантаженням, реабілітаційний прогноз, план терапевтичного втручання, визначення цілей (короткотермінові, довготермінові), підбір засобів терапії, проведення терапевтичного втручання, контроль (оперативний, поточний, етапний), основні протипокази до занять фізичною терапією, визначення толерантності до фізичного навантаження, оцінювання результатів терапії, вплив лікарських препаратів на м'язову діяльність в процесі фізичної терапії, особливості фізичної терапії при ішемічній хворобі серця, інфаркті міокарда, гіпертонічній хворобі, атеросклерозі, варикозному розширенні вен, недостатності кровообігу, міокардиті, перикардиті, ендокардиті, вадах серця, ревматизмі, ускладнення в процесі фізичної терапії.

«Фізична терапія в педіатрії»

Метою викладання навчальної дисципліни «Фізична терапія в педіатрії» є набуття студентами теоретичних знань та практичних навичок для проведення фізичної терапії дітей різного віку із захворюваннями систем організму.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- особливості розвитку дітей різного віку,
- основні захворювання та порушення характерні для дитячого віку,
- особливості застосування фізичної терапії у педіатрії.

вміти :

- проводити необхідні обстеження,
- визначати найбільш проблемні сфери пацієнта та розуміти їх причину,
- обґрунтувати застосування тих чи інших засобів та методів фізичної терапії дітей різного віку та з різною патологією,
- попередження загострень і ускладнень, відновлення здоров'я і працездатності, враховуючи при цьому покази чи протипокази до їх використання.

Тема 1. Нормальний розвиток дитини. Періодизація дитячого віку; Фізичний розвиток дітей різного віку; Розвиток моторики у дітей першого року життя. Семіотика порушень фізичного розвитку: причини та наслідки порушення маси тіла, довжини тіла та окружності голови і грудної клітки. Методи досліджень у педіатрії: шкала Апгар, оцінка м'язового тону у новонароджених, перкусія, аускультация, пальпація, інструментальні методи дослідження;

Рефлекси: вродженні безумовні: орального, спинального автоматизмів та позотонічні рефлекси, умовні рефлексії: рефлекси вирівнювання та їх функції, захисні рефлекси, рефлекси рівноваги.

Особливості проведення фізичної терапії з дітьми до року.

Тема 2 . Недоношені діти та діти після пологової травми. Ступені, причини недоношеності, визначення недоношеної дитини, основні захворювання та стани недоношених дітей. Морфологічні та функціональні ознаки недоношених. Порівняльна характеристика доношених та недоношених дітей за фізичним розвитком та терміни його формування. Причини та види пологових травм, їх коротка характеристика. Особливості проведення фізичної терапії з недоношеними та після пологових травм: вибір засобів та методів фізичної терапії.

Тема 3. Особливості дослідження нервової системи у дітей. Анатомо-фізіологічні особливості нервової системи у дітей різного віку. Методи дослідження нервової системи у дитячому віці: дослідження рефлексів, чутливості, стану вегетативної нервової системи. Патологічні рефлекси та їх вплив на формування рухових навичок у дітей.

Тема 4. Особливості фізичної реабілітації дітей з ДЦП та захворюваннями нервової системи. Основні захворювання та порушення нервової системи у дітей. Дитячий церебральний параліч: етіологія, патогенез, класифікація. Характеристика форм ДЦП: спастичної, геміпаретичної, дискінетичної, тощо. Характеристика за локалізацією: геміпарез, диплегія, тетрапарез. Принципи фізичної терапії дітей з церебральним паралічем: обстеження дітей з церебральним паралічем, визначення основних проблем, формування цілей, вибір методів та засобів фізичної терапії. Особливості фізичної терапії дітей з захворюваннями нервової системи, розв'язування ситуаційних завдань.

Тема 5. Фізична терапія дітей із захворюваннями основних систем організму. Фізична терапія дітей з ураженнями та захворюваннями опорно-

рухового апарату: Вроджена клишоногість, дисплазія кульшових суглобів, вроджена кривошия, остеохондропатії та фізична терапія, хвороба Пертеса, юнацький остеохондроз, хвороба Шлатера, сколіоз різних ступенів та особливості фізичної терапії. Фізична терапія в дитячій хірургії. Періоди фізичної терапії у хірургії.

«Фізична терапія при онкологічних захворюваннях»

Метою вивчення студентами цього предмету є набуття студентами теоретичних знань та практичних навичок для оцінки та корекції стану хворих з онкологічними захворюваннями.

Після проходження курсу студент повинен:

знати:

- анатомію, етіологію та клініку захворювання,
- особливості лікування осіб з онкологічними захворюваннями,
- загальні основи медичної і фізичної терапії для осіб з онкологічними захворюваннями.

вміти:

- обґрунтувати застосування тих чи інших засобів фізичної терапії при онкологічних захворюваннях,
- обґрунтувати попередження загострень і ускладнень, відновлення здоров'я і працездатності, враховуючи при цьому показання чи протипоказання до їх використання.

Тема 1. Сутність пухлинного процесу. Класифікації та види пухлин, їх клінічні прояви та методи лікування. Визначення понять «пухлина», «злоякісна пухлина», «доброякісна пухлина», «метастаз». Особливості виникнення та поширення пухлинного процесу. Класифікації злоякісних пухлин за стадіями та системою TNM. Види та ознаки доброякісних пухлин. Симптоматика та клінічні прояви пухлин різної локалізації (молочна залоза,

легені, головний та спинний мозок, кістки). Поняття про фізикальне обстеження та самообстеження лімфовузлів, особливості та сучасні методи клінічної діагностики при підозрі на пухлину. Загальні принципи та методи лікування онкологічних захворювань різної локалізації. Види оперативних втручань при пухлинах молочної залози, легень, шлунково-кишкового тракту, кісток). Можливі ускладнення після хіміо-, променевої терапії та хірургічного лікування (рухові та неврологічні порушення, лімфатичні набряки).

Тема 2. Терапевтичне обстеження пацієнтів при онкологічних захворюваннях та ускладненнях від них. Особливості проведення реабілітаційного обстеження пацієнтів при онкологічних захворюваннях різної локалізації та ускладненнях від проведеного лікування. Сучасні методи та інструменти реабілітаційного обстеження при післяопераційних ускладненнях, їх класифікації на основі обстеження (лімфостаз, парез плечового нервового сплетіння). Параметри оцінки лімфатичних набряків, післяопераційного рубця. Методичні особливості проведення реабілітаційного обстеження та підбору засобів фізичної терапії.

Тема 3. Особливості фізичної терапії при онкологічних захворюваннях. Особливості терапії при онкологічних захворюваннях, складові й структура реабілітаційного процесу, критерії проведення занять, етапи та періоди фізичної терапії. Протипоказання та застереження до фізичної терапії. Принципи побудови реабілітаційних програм для онкохворих.

Різновиди, класифікації та характеристика засобів фізичної терапії, які застосовують при онкологічних захворюваннях та типових ускладненнях від проведеного лікування. Показання та протипоказання до них. Принципи використання фізичних вправ. Характеристика та філософія мануального лімфодренажу за Воддером та мануального самолімфодренажу, принципи і правила проведення, протипоказання загальні та локальні. Кінезотейпування та бандажування, методичні особливості застосування. Види бинтів, які

застосовують при бандажування та шари їх накладання. Компресійний одяг, правила підбору, типи компресії. Практичне застосування та демонстрація засобів фізичної терапії відповідно до основного та реабілітаційного діагнозу.

Список літератури для підготовки до іспиту

«Фізична терапія в неврології»

1. Белова А. Н. Щепетова О. Н. Шкали, тести, та опитувальники в медичній реабілітації // Москва: „Антидор”, 2002. ст. 53 – 55
2. Епифанов В.А. Реабилитация больных, перенесших инсульт/ В.А. Епифанов. – М.: МЕДпресс-инфом, 2006. 256 с.: ил.
3. Крук Б. Нові технології фізичної реабілітації неповноосправних осіб з хребетно-спинномозковою травмою шийного відділу : навч. посіб. / Богдан Крук, Олександр Куц. - Львів : Українські технології, 2006. - 135 с. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10397>
4. Кобелєв С. Фізична реабілітація осіб з травмою грудного та поперекового відділів хребта і спинного мозку : метод. посіб. для студ. ВНЗ фіз. профілю / Степан Кобелєв. - Львів : ПП Сорока, 2005. - 88 с. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/9399>
5. Рокошевська В. Фізична реабілітація хворих після перенесеного мозкового геморагічного інсульту в умовах стаціонару : метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фізкульт. профілю / Віра Рокошевська. - Львів, 2010. - 93 с. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/8000>
6. Реабилитация неврологических больных / А.С. Кадыков, Л.А Черникова, Н.В Шахпаронова. _ М.: МЕДпресс-информ,2008. – 560.: ил
7. Триумфов А.В. Топическая диагностика заболеваний нервной системы 20 изд., испр. – М.: МЕДпресс-информ, 2017. -256с.:
8. Окамото Г. Основы физической реабилитации. Перекл. з англ. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2002. – 325 с.
9. Ярош О.А., Нервові хвороби: Пер. з рос./ Ярош О.А Криворучко І. Ф., - К.: Вища школа, 1993. – 487 с.
10. Шевага В. М. Захворювання нервової системи : підручник / В.М. Шевага, А.В. Паэнок. – Л. : Світ, 2004. – 520 с.

«Фізична терапія при захворюваннях серцево-судинної системи»

1. Бокерия ТА, Гудкова РГ. Сердечно-сосудистая хирургия 2006: болезни и врожденные аномалии системы кровообращения. Москва; 2007. 118 с.
2. Быков во, Бондаренко ГМ, Водовозова ЭВ, и др. Справочник педиатра. 2-е изд., перераб. Ставрополь; 2004. 510 с.

3. Воронков ЛГ, Амосова КМ, Багрій АЕ, Дзяк ГВ, Дядик ОІ, Жарінов ОЙ, та ін. Рекомендації з діагностики та лікування хронічної серцевої недостатності. Київ; 2012. 52 с.
4. Дикий БВ, Добра ПП. Методи об'єктивної оцінки ефективності реабілітаційних заходів при проведенні ЛФК: метод. реком. Ужгород; 2013. 55 с.
5. Епифанов ВА, редактор. Лечебная физическая культура: справочник. Москва: Медицина; 2001. 592 с.
6. Ждан ВМ, Шилкіна ЛМ, Бабаніна МЮ, Кітура ЄМ. Стандарти діагностики та лікування в загальнолікарській практиці. В: Внутрішні хвороби: навч. посіб. Полтава; 2012. 224 с.
7. Зіменковський АБ, редактор. Менеджмент лікової поведінки пацієнта: метод. реком. Львів: ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2015. 59 с.
8. Індика СЯ., Сітовський АМ. Фізична реабілітація після інфаркту міокарда в домашніх умовах: навч. Посіб. Луцьк : РВВ ЛІРоЛ Університету «Україна»; 2014. 150 с.
9. Коваленко ВМ, Лутая МІ, Сіренко ЮМ. Серцево-судинні захворювання. Класифікація, стандарти діагностики та лікування кардіологічних хворих. Київ: Асоціація кардіологів України; 2007. 128 с.
10. Лисенко ГІ, Яценко ОБ, Олійник МВ. Хронічна серцева недостатність в практиці сімейного лікаря: навч. посіб. для студ., лік.-інтернів, сімейних лікарів. Київ: Зовнішторгвидав України; 2002. 72 с.
11. Макарова ИН, редактор. Реабилитация при заболеваниях сердечно-сосудистой системы. Москва: ГЭОТАР-Медиа; 2010. 304 с.
12. Марченко ОК. Основы физической реабилитации: учеб. для студ. вузов. Киев: Олимпийская литература; 2012. 528 с.
13. Озолинь ПП. Адаптация сосудистой системы к спортивным нагрузкам. Рига: Зинатне; 1984. 134 с.
14. Окороков АН. Лечение болезней внутренних органов. Москва: Медицинская литература; 2008. Том 3; кн. 1. 464 с.
15. Поллок МЛ, Шмидт ДХ, редакторы. Заболевания сердца и реабилитация. Киев: Олимпийская литература; 2000. 408 с.
16. Рекомендації Асоціації кардіологів України з діагностики та лікування хронічної серцевої недостатності. Серцева недостатність. 2017;1:66.
17. Смолянський БЛ, Лифляндський ВГ. Лечебное питание. Эксмо; 2010. 688 с.
18. Cardiac rehabilitation. A national clinical guideline. Scottish Intercollegiate Guidelines Network; 2002. 34 p.
19. Guidelines for the diagnosis and treatment of Chronic Heart Failure. The Task Force for the diagnosis and treatment of CHF of the European Society of Cardiology. European Heart Journal. 2005;26 (22):2472.
20. Kraus W, Keteyian S. Cardiac Rehabilitation. Totowa, New Jersey: Humana Press, 2007. 307 p.

«Фізична терапія в педіатрії»

1. Анатомія та фізіологія дитини: Навчальний посібник / Мардар Г.І., Халаїм Є.А., Бабак С.В., Марценяк І.В. – Чернівці: Рута, 2012. – 175 с
2. Епифанов В.А. Лечебная физическая культура и массаж. – М.: ТЕО ТАР-МЕД, 2012. – 558 с
3. Международная классификация функционирования, ограниченный жизнедеятельности и здоровья детей и подростков [Электронный ресурс]. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.who.int/publications/list/2016/icd-children/ru/>.
4. Реабилитация детей с ДЦП / [Е. В. Семёнова, Е. В. Ключкова, А. Е. Коршикова-Морозова та ін.]. – Москва: Лента Книга, 2018. – 584 с. – («Азбука милосердия»: методические и справочные пособия).
5. Kuliński W. Fizjoterapia w pediatrii / W. Kuliński, K. Zeman, T.Orlik - Wydawnictwo Lekarskie PZWL, 2012. – 396 s.
6. Jan Stephen Tecklin Pediatric Physical Therapy / [edit by] – Fifth edition, Lippincott Williams & Wilkins, 2015 . – 765 p.

«Фізична терапія при онкологічних захворюваннях»

1. Бас О. А. Фізична реабілітація жінок другого зрілого віку після мастектомії в післяопераційному періоді : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.03 "Фізична реабілітація" / Бас Ольга Андріївна ; ЛДУФК. – Л., 2011. – с. 20.
2. Білинський Б. Т. Онкологія : [підручник] / Б. Т. Білинський, Н. А. Володько, А. І. Гнатишак. – К. : Здоров'я, 2004. – 528 с.
3. Клінічна онкологія: Уч. посібник. /В.А. Коссе, І.М. Бондаренко, В.Є. Машталер та ін.; За ред. проф. В.А. Коссе, д.м.н. І.М. Бондаренко. - Дніпропетровськ. Арт-прес 2002. – 240с.
4. Медсестринство в онкології: підручник / Л.М. Ковальчук, О.М. Парійчук, І.І. Романишин та ін.; за ред. Л.М. Ковальчука. — К.: ВСВ “Медицина”, 2013. – 512 с.
5. Дитяча онкологія. підручник За редакцією проф. О.С. Дудніченка та Г.І. Климнюка. Харків: Факт, 2013. — 400 с.
6. Онкологія: Підручник для мед. ВНЗ IV р.а. / За ред. Г.В. Бондаря, Ю.В. Думанського, О.Ю. Поповича. Медицина, - 2013, 544 с.
7. Тимрук-Скоропад К.А. Фізична реабілітація хворих при радикальному лікуванні раку легень в умовах стаціонару : метод. посіб.
8. Zuther [Joachim E.](#) Lymphedema management: the comprehensive guide for practioners [Electronic resource] / [Joachim E. Zuther](#) // Thieme. – 2005 – P. 270. – Access mode : <http://books.google.com.ua>.

9. Wittlinger [G.](#) Textbook of Dr. Vodder's manual lymph drainage [Electronic resource] / [Günther Wittlinger](#), [Hildegard Wittlinger](#) // Thieme. – 2004 – 135 p. – Access mode : <http://books.google.com.ua>.
10. Lymphedema Management: The comprehensive Guide for Practitioners 2-E, by J. E. Zuther. Thieme, 2009.